

dat eerst uit de volheid der bijzonderheden de juiste historische kennis ontstaat. Uitvoerigheid is zeker gewenscht, maar alleen in zoo verre als elke nieuwe bijzonderheid door een eigen bijzondere nuance het beeld verrijkt'. Wie, als ondergetekende, bijna een kwart eeuw ten rijksarchieven in Friesland bij voortduring heeft mogen putten uit en profiteren van Theisens standaardwerk, moet het ditmaal roerend oneens zijn met deze kritiek en tot de ervaring komen, dat Huizinga hier in een algemeen menselijke hebbelijkheid vervalt, daarin bestaande dat men de ander wil scheppen naar eigen beeld en gelijkenis.

Bij Vries' onderzoek, dat overigens niet de institutionele, maar de politieke im- en complicaties uiteen rafelt, ontstaat uiteraard soms ook dat gevoel à la Huizinga van tegenzin bij het omstandig relaas van 'al dat trekken en zagen'. Maar de schrijver heeft een respectabele terughoudend- en evenwichtigheid aan de dag weten te leggen bij het aanboren van zijn tot op heden vaak onbekende en daardoor onbenutte bronnen. De auteur heeft ons inziens recht op grote erkentelijkheid vooral van degenen, die in de toekomst zich nog zullen verdiepen in het explosieve thema van de Friese Vrijheid.

M. P. van Buijtenen

A. M. J. van Buuren, e.a., ed., *Tussentijds. Bundel studies aangeboden aan W. P. Gerritsen ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag* (Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek V; Utrecht: HES, 1985, 374 blz., f47,-, ISBN 90 6194 075 3).

In de reeks Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek verschijnen bundels artikelen rond een bepaald onderwerp dat enige tijd daarvoor aan de orde is geweest in een door mediaevisten verzorgde collegecyclus. Hoofse cultuur, heiligen en vrouwen in de middeleeuwen leverden stof voor een serie interessante boeken. Het hier te bespreken vijfde deel in de reeks richt zich niet op een overkoepelend middeleeuws thema. *Tussentijds* is gericht aan een persoon: het is een blijk van vriendschap en waardering aan het adres van W. P. Gerritsen, hoogleraar in de Nederlandse letterkunde van de middeleeuwen aan de Rijksuniversiteit Utrecht en een van de grote krachten achter de vrije studierichting mediaevistiek aan die universiteit. Het huldeboek werd aan professor Gerritsen aangeboden ter gelegenheid van zijn vijftigste verjaardag in augustus 1985. Omdat het hier een huldiging in de loop van een zeer bloeiende carrière betreft, draagt de bundel de — wat afgezaagde — titel *Tussentijds*.

De bijdragen zijn geleverd door gepromoveerde mediaevisten uit de uiteenlopende disciplines die meedoen aan het samenwerkingsverband en door enkele van Gerritsens vakgenoten in de Middelnederlandse letterkunde. De bundel bevat 21 artikelen. De volgorde waarin ze zijn opgenomen is volstrekt willekeurig, want afhankelijk van de beginletter van de achternaam van de auteur. Eigenlijk is het jammer dat de bijdragen niet thematisch zijn ingedeeld. De heterogeniteit is namelijk minder groot dan een eerste blik in de inhoudsopgave zou doen vermoeden. In een enkel geval is het zelfs storend dat twee stukken over hetzelfde onderwerp uit elkaar zijn getrokken, doordat twee verschillende personen als eerste auteur figureren. Het betreft het onderzoek van G. Gerritsen-Geywitz en Orlanda Lie naar een Middelnederlands lunarium in een Ovidiushandschrift in de Bibliothèque Nationale te Parijs (codicologische beschrijving en editie) en Lie's onderzoeksproject rond Middelnederlandse artes-teksten. Van de algemene, dat wil zeggen niet meteen op de Nederlanden te betrekken bijdragen hadden die over de antipoden en de-wereld-onder-het-water, de *locusta*

maris en die over de salamander een blokje kunnen vormen. Een andere categorie vormen de studies op het gebied van niet-Nederlandse literaire teksten van Chrétien de Troyes (2x), de Spaanse auteur Juan Ruiz en over de afgewezen minnaar in de *Histoire des Seigneurs de Gavre*. Dit laatste artikel, van R. E. V. Stuip, betreft echter wel de Nederlanden: de bestudeerde romans zijn afkomstig uit Vlaanderen, Artois of daaromtrent. De auteur eindigt met de hypothese dat de besproken romanversies tussen circa 1440 en circa 1460 in een Rijssels atelier zijn geproduceerd. Het onderzoek wordt nog voortgezet.

Het hoeft niet te verbazen dat de Middelnederlandse letterkunde, met tien bijdragen, goed vertegenwoordigd is. Sommige van die artikelen zijn in de ogen van de historicus nogal technisch. Bijvoorbeeld omdat de verstechiek centraal staat (E. van den Berg over 'De Karelepiek. Van voorgedragen naar individueel gelezen literatuur', waarmee overigens niet gezegd wil zijn dat het geen belangwekkend probleem is, dat hier wordt onderzocht) of omdat pogingen tot tekstreconstructie worden ondernomen (Gerritsens promotor Maartje Draak met scherpzinnige observaties over het raadselachtige 'fo. 99' in de Lancelotcompilatie 129 A 10 in de KB te 's-Gravenhage en A. M. Duinhoven over de tekstgeschiedenis van de *Beatrijs*). Het pleidooi van F. P. van Oostrom voor een nieuwe geschiedschrijving van de Middelnederlandse literatuur zal historici zeker aanspreken. Terwijl de traditionele literatuurgeschiedenis streefde naar datering van literaire werken en indeling in genres, wil Van Oostrom een integrale benadering die de literaire tekst in de historische context beschouwt. Hij licht zijn uitgangspunten en doelstellingen toe aan de hand van Hadewijch en de literaire bloeiperiode aan het Hollandse hof rond 1400. Gelukkig realiseert hij zich wel dat het schrijven van zo'n literatuurgeschiedenis moeilijker — zo niet onmogelijk — wordt naarmate je teruggaat in de tijd, omdat de datering en de context van werken uit de periode vóór Maerlant uiterst onzeker zijn. De plannen klinken veelbelovend, maar toch word ik wat huiverig van de mededeling dat 'de literaire feiten de dienst uitmaken, en richting geven (*sic!*) aan de historische component — en niet andersom'. A. M. J. van Buuren behandelt de proloog van het ethisch-didactische tractaat *Blome der doechden* van Dirk Potter. Van Buuren geeft aan dat Potter zich vermoedelijk heeft laten inspireren door andere geschriften over de deugdzaamheid, een genre dat zowel in het Latijn als in de volkstalen in de late middeleeuwen bloeide. Toch gaat hij ervan uit dat Potter ook veel originele gedachten ontvouwde. De argumenten voor die vermeende originaliteit van de auteur zijn niet erg overtuigend. Vergelijkend onderzoek zal moeten uitwijzen of Potter niet gewoon (de proloog van) een identiek tractaat bewerkt heeft: de verwijzingen naar het Romeinse knaapje Papirius en naar de door Van Buuren niet geïdentificeerde Severus, die het van wever via bisschop van Ravenna tot heilige bracht, duiden misschien op een 'Italiaanse' *Vorlage* (Potter zat in 1411-1412 in Rome). De tekst waarover H. van Dijk zich heeft gebogen, is die van het buitenbeentje onder de abele spelen: *Vanden Winter ende vanden Somer*. C. Vellekoop geeft een aanvulling bij het door hemzelf en H. Wagenaar-Nolthenius met medewerking van W. P. Gerritsen en A. C. Hemmes-Hoogstadt uitgegeven Antwerps Liedboek van 1544 (2 dln., 2e dr.; Amsterdam, 1975) door in te gaan op de vraag naar de leeftijd van de liederen die in het liedboek 'oudt' genoemd worden.

Het gebruik van de computer bij de bestudering van middeleeuwse teksten wordt toegelicht door Brigitte Schludermann, die een concordantie op het Haagse liederenhandschrift zal publiceren, en door J. M. van Winter en L. Breure, die Regino van Prüm en zijn Continuator met de computer hebben bekeken. Aanvankelijk ging hun belangstelling uit naar verwantschapsverhoudingen en familierelaties (onder andere bij toonaangevende geslachten in

de Nederlanden). Het Content-Analysis-onderzoek leidde uiteindelijk tot veel verderstrekkende resultaten omtrent de associatiepatronen van Regino en zijn opvolger. Naast twee algemeen-historische artikelen (over het beeld dat Benoît van Sainte-Maure geeft van hertog Richard II en over Heloïse en Abélard) is er nog een mooie bijdrage van F. W. N. Hugenholz en E. A. Hattinga van 't Sant die reconstrueren hoe Willelmus Procurator ertoe is gekomen zijn kroniek (vanaf het jaar 1206) te beginnen met een romantisch — maar onwaar — verhaal over de verloving van graaf Willem I van Holland met de Gelderse gravendochter Aleid.

Feestbundels als *Tussentijds* hebben de mediaevist veel te bieden. Belangstellende lezers die hun serie 'Utrechtse bijdragen tot de mediëvistiek' compleet willen hebben, zullen er misschien minder goed mee uit de voeten kunnen. Ondanks de soms hinderlijke zetzfouten (tijdgebrek?) is *Tussentijds* — om met Dire Potter te spreken — een 'seer notabel boeck'.

Marjoke de Roos

Chr. de Backer, A. J. Geurts, A. G. Weiler, ed., *Codex in context. Studies over codicologie, kartuizergeschiedenis en laatmiddeleeuws geestesleven, aangeboden aan prof. dr. A. Gruijs* (Nijmeegse codicologische cahiers IV-VI; Nijmegen-Grave: Alfa, 1985, 365 blz., f69,-, ISBN 90 7040 725 6).

Bij de aanvaarding van het ambt van lector in de hulpwetenschappen van de geschiedenis aan de Katholieke Universiteit van Nijmegen in 1971 gaf A. Gruijs een openbare les onder de titel 'Codicologie of boek-archeologie? Een vals dilemma'. Toen hij in 1985 — nadat hem in 1980 de hoogleraarstitel was verleend — het ambt neerlegde wegens het bereiken van de 65-jarige leeftijd, hadden zijn activiteiten inmiddels wel duidelijk gemaakt dat er van een dilemma zeker geen sprake meer hoeft te zijn. Een consequent uitgevoerd boek-archeologisch onderzoek zal bijna altijd leiden tot codicologie in ruime zin, waarbij de onderzochte handschriften ook in hun historische context worden beschouwd. Het zal niemand verbazen dat de vrienden, collega's en leerlingen die de scheidende hoogleraar een *liber amicorum* aanboden, daaraan de titel *Codex in context* meegaven. Het boek verscheen in de reeks Nijmeegse codicologische cahiers, waarin de ontwikkelingen op het vakgebied van Gruijs uitstekend zijn te volgen. Het eerste deel in die reeks, *Codicografie en computer* (door A. J. Geurts, A. Gruijs en J. van Krieken), dateert van 1983.

De negentien artikelen in de bundel sluiten aan bij de belangstelling van de gehuldigde: er is een gevarieerd aanbod van codicologische bijdragen, wat kartuizergeschiedenis en een aantal opstellen over 'laatmiddeleeuws geestesleven' (onder andere de Moderne Devotie). De rangschikking is alfabetisch op auteursnaam en elke bijdrage wordt gevolgd door een korte samenvatting in het Frans. Voor de gebruiker was het wellicht handiger geweest als die samenvattingen bij elkaar achterin het boek hadden gestaan. Verschillende artikelen zijn voorzien van illustraties en tekstvoorbeelden. Twee auteurs schreven niet in het Nederlands. Door hun onderwerpen, de gekozen invalshoek of de codicologische vondsten hebben vrijwel alle bijdragen interessante informatie te bieden. Daarom lijkt het me nuttig hier een — min of meer thematisch — overzicht van de inhoud te geven en af te zien van kritische opmerkingen betreffende detailkwesties.

De Franse codicoloog Gilbert Ouy schreef als enige over een onderwerp dat niet direct met